

LUGOSI JÓZSEF

Lehetséges változatok a Polgári perrendtartás 121. § (1) bekezdés első tagmondatának módosítására – kodifikációs kísérlet

Bevezetés

A tanulmány a hatályos Polgári perrendtartás, a többször módosított 1952. évi III. tv (Pp.). egyetlen szakaszát, illetve annak egy részét vizsgálja. Nem túl szűk keresztmetszet-e pusztán csak egyetlen jogszabályhelynek egy szerzői ív terjedelmű dolgozatot szentelni? Ha a nevezett jogszabályhely vizsgálata olyan kérdés(ek)re világít rá, amely(ek)nek a rendezése a hatályos polgári eljárási törvényben vitatható, akkor feltehetően nem. Jelen írás a szoros jogszabályi keretből kiinduló problémát szélesebb összefüggésbe helyezve segítő szándékkal próbál javaslatokat megfogalmaznia jogalkotó számára.

A hatályos Pp. több szempontból is szakított a polgári átalakulás korának egyik jogi remekműve, az előző eljárási törvény, a Plósz-féle Pp. (1911. évi I. tc.) koncepciójával. Az „új” törvényben a korábbi jogszabálytól való gyökeres eltérés radikális változtatással következett be. Az 1911. évi I. tc. az osztott tárgyalási rendszert követte, amely perfelvételi és érdemleges tárgyalást különböztetett meg. Az „új” Pp. megszüntette az osztott tárgyalási rendszert, az „egységes polgári per” koncepcióját képviselte. A „rég” Pp.-ben a tárgyalás rendszerének meghatározásaként az „osztottság”, az „új” Pp.-ben az „egységesség” jelent meg. Az ideológiai változások erős hangsúlyozásával az 1952. évi III. tv., a „rég” törvénnyel való szembehelyezkedés mellett a korábbi eljárási törvényből bizonyos jogintézményeket, megoldásokat, szövegbeli fordulatokat leegyszerűsítve vett át. A szocialista ideológiai személet az „új” polgári perrendtartásban hangsúlyossá tette az „anyagi igazság kiderítésére törekvést”, ennek megvalósítása érdekében „hivatalbólíságot” vezetett be, a polgári pert egységes folyamatként fogta fel.

Az ún. szocialista Pp. megalkotásakor az „osztott per” modellje jogpolitikai okokból elutasításra került, az új eljárási és a tárgyalási rend meghatározása – a szovjet jog alapján – egyértelmű volt.¹

Az 1952. évi Pp. megőrizte ugyanakkor az 1911. évi Pp.-ből a „keresetindítás joghatályainak beállása/keresetlevél benyújtásának joghatásai” és a „perindítás joghatályainak beállása” jogintézményeket.² A hatályos Pp. 121. § (1) bek. első tagmondata szerint: „A pert keresetlevéllel kell megindítani”. A Pp. 128. § szerint a perindítás hatályai a keresetnek (viszontkeresetnek) az

¹ BACSÓ Ferenc et al.: *Magyar Polgári eljárásjog*, egyetemi tankönyv Tankönyvkiadó, Budapest, 1959. 226.

² A Polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. 147. §.

ellenféllel való közlésével állnak be. A 'perindítás' a keresetlevél benyújtásával (törvény szövege) vagy pedig a perindítás hatályának beállításával következik-e be (joggyakorlat)?

Hazai jogtörténeti előzmények

A polgári per vizsgálatával foglalkozó hazai jogirodalom a német jogtudomány hatására bontakozott ki.³ A polgári per elméleti kutatása a polgári társadalom kialakulásával meghonosodó polgári per kódex-szerű szabályozásával egyidős. A polgári eljárásjogban a megszülető törvénykönyvek rendelkezéseit nagymértékben meghatározta a különböző perjogi kérdésekben kialakult uralkodó jogirodalmi álláspont. A polgári eljárásjogban a hazai tudományos érdeklődés – elsősorban a német jogirodalom hatására – a XIX. század második és a XX. század első felében a „polgári per” fogalma, jelentése, definiálása felé fordult, amely magába foglalta a keresetjog⁴ kutatását, illetve a perbeli jogviszonyok⁵ vizsgálatát is.

Milyen jogtörténeti előzményei vannak a kérdés szabályozásának a hazai polgári eljárásjogban? Az első hazai polgári eljárási törvény meghatározta azokat az adatokat, amelyeket a felperesnek a keresetében meg kellett jelölnie⁶ (részben azokat, amelyet a hatályos Pp. 121. § (1) bek. a.–h., pontjai is tartalmaznak). A következő eljárásjogi kódexünk is csupán azokat az adatokat rögzítette, amelyeket a keresetlevélnek tartalmaznia kellett⁷ (jogállítást, tényállítást). A korábbi hazai polgári perrendtartások expressis verbis tehát nem határozták meg a polgári per kezdetét (amelynek meghatározását a magyar polgári eljárásjog-tudomány kiemelkedő alakja, Plósz Sándor a polgári per centrális kérdésének nevezett), ellentétben a hatályos polgári eljárásjogi törvénnyel. Az 1868. évi LIV. tc.-z. és az 1911. évi I. tc. sem tartalmazta „per megindítása” vagy „perindítás” meghatározást. Mit ért(h)ettek ekkor „perindítás”/„perfüggőség” kifejezés alatt? A XIX–XX. század fordulóján a „perfüggőség” kifejezésének jelentésével kapcsolatban két különböző jogirodalmi álláspont alakult ki: 1. Perfüggőség = a perindítás hatályának beállításával.⁸ Hazánkban mindeztidáig megjelent legteljesebb jogi összefoglaló munka⁹ már megkülönböztette a „keresetindítást” (a kereset benyújtását), és a „perindítást” (a keresetlevél alperes részére való kézbesítését).¹⁰ 2. A korabeli jogirodalmi nézet alapján a bíróság ítéletét azon tények alapján hozza meg, amelyeket a keresetlevél is tartalmaz (perfüggőség = a keresetlevél benyújtásával). A bíróságnak azokat a tényeket és jogszabályokat kellett figyelembe vennie, amelyek a perbe emelt jogvita létrejötté időpontjában érvényesek és hatályosak voltak. A jogi- és tényhelyzet keresetlevél alapján történő figyelembe vétele a „perfüggőség” fogalmát sajátos aspektusból mutatja be. Magyary Géza szerint a perindítás nem egyenlő a keresetindítással,¹¹ a peralapítás folyamata három részre osztható: a, kereset-re;¹² b, idézés-re¹³; és a c, perbebocsátkozás-ra.¹⁴ Magyary Géza szerint a per fogalmi eleme a kétoldalú meghallgatás elve.¹⁵

³ A polgári per elméleti-dogmatikai kérdéseivel kapcsolatban a magyar jogirodalomra is jelentős hatást gyakoroltak – többek között – Bülow, Wach, Hellwig, Degenkolb, Kohler nevű jogtudósok.

⁴ PLÓSZ Sándor: *A keresetjogról*. Budapest, 1867.; NIZSALOVSKY Endre: *Az alanyi magánjog és a polgári perjog*. (akadémiai székfoglaló) Budapest, 1942.

⁵ MAGYARY Géza: *A magyar polgári peres eljárás alaptanai – perbeli cselekvények tana*. Budapest, 1898.; BACSÓ Jenő: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*. Máramarosziget, 1910.

⁶ A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában született 1868. évi LIV. t. cz. 64. §.

⁷ 1911. évi I. tc. 129. §.

⁸ KÖVY Sándor – FOGARASI János: *A Magyarhoni magános törvénytudomány elemei*. Pest, 1839. 861. §, 368.; FRANK Ignác: *A közigazgatás törvény Magyarországon*. Buda, 1845–1847. reprint kiadás KJK-KERSZÖV, Budapest, 1987. II. rész 104.

⁹ MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon I–VI*. Athenaeum, Budapest, 1898–1906.

¹⁰ MÁRKUS, IV. kötet, 1904. 626.

¹¹ MAGYARY Géza – NIZSALOVSKY Endre: *Magyar polgári perjog*. Franklin, Budapest, 1939. 349.

¹² MAGYARY, 1898. 148.

¹³ Uo. 151.

¹⁴ MAGYARY – NIZSALOVSKY, 1939. 370.

Nemzetközi kitekintés

Miként szabályozzák a „perindítás” kérdését a különböző jogrendszerek? A hazai jogrendszer a római jogi gyökereken alapuló kontinentális jogrendszerhez tartozik. A magyar jogra az osztrák és a német jogrendszer gyakorolt különösen nagy hatást. A kontinentális (germán típusú) jogrendszerek általában megkülönböztetik az *’Anhängigkeit’* (147.§ ZPO¹⁶), a *’Rechtshängigkeit’*, valamint a *’Streitanhängigkeit’* (261.§ ZPO, 232.§ öZPO, 62.§ chZPO) fogalmát.¹⁷ Az első meghatározás a keresetlevél bíróságra történő benyújtásával, a második kifejezés rendszerint, a keresetnek az alperes részére történő kézbesítésével áll be.¹⁸ A német, osztrák és svájci jogban már létrejön egyfajta ’függőség’/’kötöttség’ a bíróság a felperes, valamint az ügy és a bíróság között a keresetlevél bíróságra való benyújtása következtében. A külföldi jogalkotó szerint, ha a felperes az igényét bíróság előtt kívánja érvényesíteni, a kereseti kérelme feltehetően nem szenved olyan hibában vagy hiányosságban, amely a kérelem bíróság előtti érvényesítését kizárná vagy megakadályozná. A ’függőség’ a keresetlevél bíróságra történő benyújtásával beáll, de ez csak a keresetlevél alperes részére történő kézbesítésével realizálódik. A német (osztrák, svájci) jogárrnyalattal különböző jelentést fűz a keresetlevél bíróságra történő benyújtásához, mint a hatályos magyar szabályozás. A nevezett államokban nem a ’per megindítása’ hangsúlyos, hanem a felperes, az ügy és a bíróság közötti ’függőség’/’kötöttség’ beállása, illetve létrejötte. Ez a tendencia a hatályos magyar jogban is megfigyelhető a keresetindítás eljárásjogi és magánjogi hatályai-

¹⁵ MAGYARY Géza: *Magyar Polgári perjog*. 2. kiadás, Franklin, Budapest, 1924. 2.

¹⁶ „Das Gericht kann die Verbindung mehrerer bei ihm anhängiger Prozesseder selben oder verschiedener Parteien zum Zwecke der gleich zeitigen Verhandlung und Entscheidung anordnen, wenn die Ansprüche, die den Gegenstand dieser Prozessebilden, in rechtlichen Zusammenhang stehen oder in einer Klage hätten geltend gemacht werden können” ZPO-De – § 147 Prozessverbindung (www.jusline.de- 2012. 06. 24.)

¹⁷ (1) „Durch die Erhebung der Klage wird die Rechtshängigkeit der Streitsache begründet. (2) Die Rechtshängigkeit eines erst im Laufe des Prozesses erhobenen Anspruch tritt mit dem Zeitpunkt ein, indem der Anspruch in der mündlichen Verhandlung geltend gemacht oder ein der Einforderung des § 253 Abs. 2 Nr. 2 entsprechender Schriftsatz zugestellt wird. (3) Die Rechtshängigkeit hat folgende Wirkungen: 1. während der Dauer der Rechtshängigkeit kann die Streitsache von keiner Partei anderweitig anhängig gemacht werden; 2. die Zuständigkeit des Prozessgerichts wird durch eine Veränderung der sie begründeten Umstände nicht berührt.” – ZPO-De-§ 261 Rechtshängigkeit (www.jusline.de 2012. 06. 24.)

§232 (1) „Die Rechtshängigkeit der Streitsache (Streitanhängigkeit) wird durch die Zustellung der Klageschrift an der Beklagten begründet. Zur Wahrung einer Frist sowie zur Unterbrechung des Ablaufes einer Frist genügt, wenn nicht anderes vorgeschrieben ist, die Überreichung der Klage bei Gericht. (2) Wird von einer Partei erst im Laufe des Prozesses ein Anspruch erhoben, so tritt die Streitanhängigkeit in Ansehung dieses Anspruches mit dem Zeitpunkte ein, in welchem derselbe bei der mündlichen Verhandlung geltend gemacht wurde.

§ 233(1) Die Streitanhängigkeit hat die Wirkung, dass während ihrer Dauer über den geltend gemachten Anspruch weder bei dem selben noch bei einem anderen Gerichte ein Rechtsstreit durch geführt werden darf. Eine während der Streitanhängigkeit wegen des nämlichen Anspruches angebrachte Klage ist auf Antrag oder von amts wegen zurückzuweisen.

(2) Nach dem Eintritte der Streitanhängigkeit kann der Beklagte, wenn die sonstigen gesetzlichen Bedingungen des Gerichtsstandes der Widerklage vorhanden sind, beidem Gerichte der Klage in solange eine Widerklage anbringen, als nicht die mündliche Verhandlung in erster Instanz geschlossen ist.

§ 234 Die Veräußerung einer in Streitverfangenen Sache oder Forderung hat auf den Process keinen Einfluss. Der Erwerber ist nicht berechtigt, ohne Zustimmung des Gegners als Hauptpartei in den Prozesse in zutreten.” -ZPO Österreich Streitanhängigkeit § 232-234 (www.jusline.at 2012. 06. 24.)

„Art. 62 Beginn der Rechtshängigkeit 1 Die Einreichung eines Schlichtungsgesuches, einer Klage, eines Gesuches oder eines gemeinsamen Scheidungsbegehrens begründet Rechtshängigkeit. 2. Der Eingang dieser Eingaben wird den Parteien bestätigt.

Art. 64 Wirkungen der Rechtshängigkeit 1 Die Rechtshängigkeit hat ins besondere folgende Wirkungen: a. Der Streitgegenstand kann zwischen den gleichen Parteien nicht anderweitig rechtshängig gemacht werden. b. Die örtliche Zuständigkeit bleibt erhalten. Für die Wahrung einer gesetzlichen Frist des Privatrechts, die auf den Zeitpunkt der Klage, der Klageerhebung oder einen anderen verfahrenseinleitenden Schritt abstellt, ist die Rechtshängigkeit nach diesem Gesetz maßgebend” (www.zpo.ch/images/docs/D.pdf 2012. 06. 24.)

¹⁸ A Magyar Jogi Lexikon a *perfeljegyzés* fogalmát a „*Streitanhängigkeit*” kifejezéssel (MÁRKUS, V. kötet, 1904. 864.), a *perfüggőség* meghatározást a „*Rechtshängigkeit*” elnevezéssel azonosította (MÁRKUS, V. kötet, 1904. 867.).

nak beállításakor, azonban ezeknek a joghatályoknak a beállítását a jogalkotó ahhoz a feltételezéshez köti, hogy utóbb bekövetkezzen a perindítás joghatályai, amelyeknek a beállása azonban a keresetlevél benyújtása pillanatában még nem állapítható meg.

Az angolszász típusú jogrendszerben a felperesnek rendszerint közvetlenül kell kézbesítenie a keresetlevelet az alperesnek (Angliában 1875-ig még a keresetindítás is kiváltság volt¹⁹), azt megelőzően, mielőtt benyújtja a bíróságra. Az angolszász jogrendszerben a kézbesítés hagyományosan a felek feladata.²⁰ A keresetet a felperes vagy az ügyvédje adja át az alperesnek vagy postán küldi meg részére, a keresetet ezt megelőzően be kell nyújtani a bíróságra, hogy ott lepecsételjék, ezáltal felperes kérelme „hivatalos formát” kap. Ha a kézbesítés sikertelen volt, a bíróságtól pótlólagos kézbesítést lehet kérni annak igazolása után, hogy a felperes általi kézbesítés nem vezetett eredményre.²¹ A kontinentális jogrendszerben a keresetlevél ellenérdekű fél részére történő kézbesítése a bíróság feladata. A keresetlevél kézbesítése az ellenérdekű fél részére általában a tárgyalási hatánapra szóló idézéssel együtt történik meg. Az angolszász jogrendszerben a keresetlevél alperes részére való kézbesítése nem feltétlenül jelent idézést is egyben a per tárgyalására (vagy, ha az idézés meghatározott időpontban bíróság előtt történő megjelenésre való felhívást tartalmaz, a fél meghallgatása nem egyenértékű a kontinentális jogrendszerben a per tárgyalásával), ugyanakkor az alperes számára is jelzi az eljárás megindulását.²² A két jogrendszerben a per (tárgyalás) eljárásban betöltött szerepéből következik a keresetlevél alperes részére való kézbesítésének eltérő jelentősége. Az angolszász és a kontinentális jogrendszer között e tekintetben – másvonások mellett – különösen az alábbi differenciák lényegesebbek:

A. Az angolszász jogrendszerben a „per megindítása”, illetve az „eljárás megindítása” köré kevésbé hangsúlyos, mint a kontinentális jogrendszerben. Ennek valószínűleg az is oka lehet, hogy az angolszász jogrendszerben a polgári per (a jogvita bírósági tárgyalása) már csak ultima ratio-ként jelenik meg (→ cél: a per elkerülése), azt megelőzően a felek kötelesek a jogvitabírószágon kívüli rendezését (*Alternative Dispute Resolution (ADR)*) megkísérelni, a jogvita tárgyát képező kérdésben egyezsége (*settlement*) törekedni.

B. Az angolszász jogrendszerben gyökeresen más az eljárás struktúrája, mint a kontinentális jogrendszerben. A vizsgálandó tények és az azt alátámasztó bizonyítékok tekintetében a felek által teljes mértékben előkészített ügyet a bírónak általában egyetlen tárgyalási nap alatt be kell fejeznie,²³ szemben a hazai polgári peres eljárással, ahol a bíróság által lefolytatott bizonyítási eljárásban az ügyek elbírálása nem ritkán a két éven túli időtartamot is meghaladja;

C. Az officialitás az angolszász jogrendszerben csekélyebb jelentőséggel bír, sokkal nagyobb szerephez jut a jogvita elbírálásához szükséges tények bemutatásában és bizonyítékok összegyűjtésében a felek önállósága, valamint az ügyek minimális hányada jut csak el bírósági tárgyalási szakaszig,²⁴ szemben a kontinentális jogrendszerrel, ahol a cél az ügy előkészítése tárgyalásra, amelyet döntően a bíróság végez (→ cél: tárgyalás tartása).

Jelenlegi helyzet – a bírósági határozatok tükrében

Nézzük meg, hogy a „per megindítása”, a „perindítás” kifejezések milyen tartalommal jelennek meg a Pp. 121. §, Pp. 128. § és a Pp. 130. § alkalmazása kapcsán született bírósági határozatok-

¹⁹ RENÉ David: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 1977. 260.

²⁰ KÖBLÖS Adél: A polgári eljárásjog itt és ott. *Kontroll* 1 (2005) 6-31., 19.

²¹ Uo. 19.

²² „Proceedings are started when the court issues a claim form at the request of the claimant” (7.2. (1)). „A claim form is issued not before the date entered on the form by the court” (7.2. (2)). (In: Civil Procedure Rules (CPR) 1998. Egyesült Királyság (UK) 5. How to start proceedings 7.2) (www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/2012.07.10)

²³ KÖBLÖS Adél: Angol polgári eljárásjog a csatornában? *Jogtudományi Közlemény* 6 (2002) 291-296., 295.

²⁴ Uo. 293.

ban. A bírósági judikatúra a „per megindítása”, illetve „perindítás” fogalmat általában nem definiálja, a kifejezés jelentésére a jogesetek szöveg-környezetéből lehet következtetni.

A Fővárosi Ítéltábla egyik eseti döntése szerint: „a keresetlevél a peres eljárást megindító beadvány, amely tartalmazza a keresetet és a per megindításához szükséges további adatokat”.²⁵ E meghatározás alapján a keresetlevél „eljárás”-t indít meg, és a „per” – később bekövetkező – megindításához nélkülözhetetlen adatokat foglalja magába. A bírósági határozat következetesen „perindítást gátló akadályként/körülményként” rögzíti az idézés kibocsátásának eljárásjogi akadályát, és a perindítás hatályainak Pp. 128. §-a szerinti beállításának hiányát.²⁶

A Legfelsőbb Bíróság szerint „a per megszüntetésére csak a perindítás hatályának beállta után van lehetőség, azt megelőzően csak a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására kerülhet sor”.²⁷ A bírósági döntés értelmében a keresetlevél benyújtása pillanatában a per még nem jött létre, ezért a keresetlevél bíróságra való benyújtása nem egyenlő a perindítással.

A LB egy másik, a perfeljegyzés tárgyában született verdiktjében kimondta: a bíróság „csupán azt vizsgálhatja, hogy a keresetlevél alkalmas-e a tárgyalás kitűzésére, tartalma szerint a per azok közé tartozik-e, amelynek feljegyzését az Inyvt. 64. §-ának (1) bekezdése lehetővé teszi, továbbá tisztázza, hogy a perfeljegyzésnek nincs-e ingatlan-nyilvántartási akadálya”.²⁸ E feltételek fennállásakor a bíróságnak a per feljegyzése érdekében a földhivatalt meg kell keresnie.²⁹ Ha a keresetlevél megvizsgálásakor már látható, hogy az az ellenérdekű félnek már kézbesíthető, a keresetlevél benyújtása „perindító hatású”.

Megoldási javaslatok *de lege ferenda*

A jogalkotásnál irányadó szempontok – *in abstracto*

Ha a jogszabályi előírás megváltoztatása dogmatikai szempontból indokolt, ahhoz jogpolitikai érdek is fűződik. A jogalkotó számára a jogalkotáshoz hasznos lehet a szakmailag megalapozott (jogalkalmazói, tudományos) javaslatok figyelembe vétele. Ha a jogalkotói politikai hatalom nem társul önkorlátozással, a szakmai szempont érvényesítése szenved csorbát. A Polgári perrendtartás rendszerét és felépítését meghatározó jogszabályi előírás megváltoztatása/hatályon kívül helyezése nagymértékben előmozdíthatná a többször, jelentős mértékben módosított eljárási törvény dogmatikai megtisztulását. A Pp. 121. § (1) bekezdésének megbolygatása egyúttal a hatályos Pp. szerkezetének a megbontását is jelenti. A Pp. 121. § (1) bekezdésének átírása/kiiktatása ezért megteremti az esélyt a korábbi „keresetindítás”-ra vonatkozó elméleti ismeretek revidálására is. Kényes terület az eljárás struktúráját alapvetően érintő jogszabályhely megváltoztatása. A jogalkotónak a jogszabály koncepcionális megváltoztatásakor (új jogszabály megalkotásakor) különböző nézőpontokat/koncepciókat feltétlenül célszerű és indokolt egy-mással ütköztetnie. A jogszabály-módosítás (jogalkotás) folyamatában különösen meghatározóak lehetnek az alábbi elvek:

A jogalkotónak mindenképp meg kell határoznia azokat az okokat, amelyek a jogszabály-módosítást szükségessé teszik. A jogszabály-módosítás indokoltságát általában gyakorlati tapasztalatok is jelzik. A jogalkalmazó hatóságok (bíróság, közjegyző), a szakmai érdekképviseleti szervezet(ek), a jogot érvényesíteni kívánó magán- és/vagy jogi személy fél részéről vagy az elméleti jogtudomány képviselői részéről (akik sok esetben gyakorlati szakemberek is) egyaránt érkező javaslat valamely jogszabály (jogszabályi előírás) megreformálására. A munka elvégzése ezért segítheti a különféle javaslatok jogalkotó általi átgondolása/befogadása (nyitottság).

²⁵ BDT 2010.2326-Fővárosi Ítéltábla 13.Gpkf.40325/2010/2. sz. határozat ún. fejrésze; 4/2003. PJH VI.2.

²⁶ Uo.

²⁷ BH1999.182.-Legf.Bír.Mfv.10.133/1998.sz.

²⁸ EBH2003.872.-Legf.Bír.Gf.I.32.068/2002.sz.

²⁹ Uo.

A jogalkotó nem nélkülözheti a hazai jogtörténeti előzmények, a jogi szabályozás korábbi megoldásainak áttekintését (tradíció). A jogalkotónak szükséges ismernie – elméletileg – a hazai jog régi szabályozási konstrukcióit, más korszakban alkalmazott intézményt, eljárást, a korabeli életviszony rendezése példaként szolgálhat az éppen aktuális helyzet szabályozására is. Az első Polgári perrendtartás (1868) létrejötte után hosszú szakmai előkészítés után, részben a polgári per definícióját is érintő bőséges irodalom születése (pl. Plósz Sándor, Magyary Géza, id. Bacsó Jenő, Fabinyi Tihamér, Térfi Gyula, Sárffy Andor művei) időszakában keletkezett a második eljárásjogi kódex (1911), majd, bár szerkezetében megváltozott, de főként e törvény jogintézményeit, szófordulatait átvevő, az új kor szellemiségét idéző harmadik Pp. (1952). A folyamatosság – az ideológiai szakítás ellenére – ennek következtében továbbra is megmaradt a két utóbbi törvénykönyv között.

Nélkülözhetetlen a külföldi példák, szabályozási minták tanulmányozása, elsősorban ugyanazon jogrendszeren (jogcsaládon) belül válhat fontossá a környező országok hasonló esetben alkalmazott megoldásainak ismerete. Magyarországon főként a korábban nagy hatást gyakorló német jogtudomány és jogi szabályozás (1877. évi ZPO), valamint osztrák jog (1895. évi ZPO) szerepe értékelődhet fel (nemzetközi szabályozás ismerete). A hazai, vagy a külföldi előzményi reguláció vizsgálatokor relevanciával bírhatnak a mintának tekintett jogszabály megalkotásának jogpolitikai indokai. Gyors eredménnyel kecsegtet a külföldön már bevált elgondolás hazai implementálása, ugyanakkor gondosan vizsgálni kell azokat a sajátos helyi körülményeket is, amelyek között egy-egy elképzelés máshol már korábban eredményesnek bizonyult.

A jogalkotásnál döntő jelentőségű szempont az életviszonyok változásának, a gazdasági-társadalmi körülmények mozgásának nyomon követése. A jog a társadalmi viszonyokat szabályozza, ha a társadalmi körülmények változnak, a jognak is követnie kell az átalakulást (flexibilitás és alkalmazkodó-képesség). A jogalkotónak tudatában kell lennie az adott életviszony rendezése idején a konkrét szabályozás jogpolitikai indokával. Ehhez a helyzethez képest kell a jogalkotónak a jogi szabályozás újragondolása időpontjában meghatározni az életviszonyok változásának mértékét/módját, így a helytálló következtetés – a jogalkotás szintjén – a helyzethez illő jogszabály megalkotásával vonható le.

A jogalkotás (jogszabály-módosítás) folyamatában számításba kell venni a, azokat az érdekeket, amelyek a hatalmat gyakorló politikai erőt vezetik, valamint b, azokat a hatásokat, amelyek a különböző érdekérvényesítő csoporton keresztül a politikai hatalom birtokosát érik. Addig, amíg a politikai szándék megvalósítása a jogalkotó részéről nem öncélú, nem egy szűk csoport lobbierdekeit szolgálja, a jogalkotás (jogszabály-módosítás) szakmai megalapozottsága nem lehet vitás. A politikai hatalomnak ezért a saját (mások által rajta keresztül megvalósítani kívánt) céljai, törekvései és az alapos szakmai elképzelések között kiegyensúlyozó szerepet is be kell töltenie (érdekek kiegyenlítése).

A jogalkotó legalább mindezen szempontok alapos és körültekintő elemzése alapján, átgondolt előkészítés után juthat valójában abba a helyzetbe, hogy „jogot alkothasson”. A konkrét jogszabályhelyhez visszatérve vajon milyen lehetőségek kínálkoznak a jogalkotó számára a hatályos Pp. kétségesnek tekinthető előírásának megváltoztatására?

A jogalkotásnál irányadó szempontok – *in concreto*

A vitatható mondat hatályos Pp.-ből való eltávolítása. A korábbi eljárásjogi kódexeink csak a kereset tartalmi és formai elemeit rögzítették, ez a megoldás az új eljárási törvény számára is mintaként szolgálhat. A jogalkotónak először fel kell ismernie (vagy fel kell rá hívni a figyelmét), hogy a jogszabály mely része/rendelkezése szorul korrekcióra. Ennek meghatározása (a probléma kijelölése) után következhet a kiiktatandó vagy megváltoztatandó rendelkezés helyett a megfelelő megoldás megtalálása. Annak elhatározása is lényeges, hogy a, a korábbi rendelkezés

zés módosítása vagy b, az előírás „hatályon kívül helyezése” (a vitatható előírás helyett új, eltérő tartalmú részletszabály megállapítása) útján valósuljon-e meg a jogalkotás. A jogalkotás folyamata csak akkor válhat ténylegesen kétfázisúvá, ha a megváltoztatandó rendelkezés helyett egyúttal új előírás is születik.

Az 1868. évi LXIV.t.c.z. és az 1911. évi I. tc. a hatályos Pp. 121. § (1) bek. első tagmondatához hasonló előírást nem tartalmazott. „A pert keresetlevéllel kell megindítani” szabályának törvényből történő kiiktatása – úgy tűnik – tiszta helyzetet teremthet. Ennek következtében megszűnik a „per megindítása” és a „perindítás” közötti jogszabályi és jogirodalmi „kettős nyelv”, eltérő jelentés-tartalom. A jogirodalom-ellentétben a törvénnyel – a „perindítás” kifejezés alatt általában az eljárás azon stádiumát érti, amikor a keresetlevél alperes számára való kézbesítésének semmilyen eljárásjogi akadálya nincs.³⁰ Ha nem állnak fenn perakadályok, a per előfeltételei biztosítottak, a keresetlevél az ellenérdekű fél részére kézbesíthető. A korábbi eljárási törvényeink is meghatározták a keresetlevélben kötelezően feltüntetendő, és ahhoz csatolandó mellékleteket,³¹ de „a pert keresetlevéllel kell megindítani” szabályát expressis verbis nem rögzítették. A törvény és a jogirodalom fogalom-használata közötti különbség miatt joggal vetődik fel a kérdés: helytálló-e a hatályos törvény idézett előírása?

A hivatkozott szabály felemás voltát jól példázza a fizetési meghagyásos eljárásból perré alakuló eljárás és a keresetlevéllel kezdeményezett peres eljárás összehasonlítása. A Pp. 318. § (1) bek. szerint a kötelezett ellentmondása folytán perré alakult eljárásban³² a bíróság megszünteti a pert, ha a felperes (jogosult) a peres eljárás illetékét a közjegyző felhívásának kézbesítésétől számított 15 napon belül nem rótta le, és a fenti határidőn belül nem tett eleget a tényállás – előadási és bizonyíték-előterjesztési kötelezettségének. A fizetési meghagyásos eljárásban a bíróság keresetlevél benyújtása nélkül szünteti meg a pert³³ (amelyet a keresetlevél benyújtásával kell megindítani), ha a felperes nem teljesíti a Pp. 318. § (1) bekezdésében foglaltakat. A fizetési meghagyásos eljárásból „per”-re alakuló eljárást a bíróság úgy is megszüntetheti, hogy hiányzik a „per”-t megindító keresetlevél. A pert keresetlevéllel kell megindítani (Pp. 121. § (1) bek. első tagmondata), de ez a megállapítás kevésbé igaz a fizetési meghagyásos eljárásból perré alakuló eljárásra, mert ott a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem benyújtása bír a keresetlevél hatályával. A jogalkotó törekszik egymással „azonossá tenni” a „keresetlevél”-et és a „fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmet”. Ezt a szándékot a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvényben (Fmhtv.) és a Pp.-ben a következő – nem új keletű – szabályok juttatják kifejezésre:

a, a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem benyújtása is ugyanolyan hatállyal bír, mint a keresetlevél beadása³⁴;

b, a fizetési meghagyás kézbesítésének ugyanaz a hatálya, mint a keresetlevél kézbesítésének;³⁵

c, a jogerős fizetési meghagyásnak is ugyanolyan hatálya van, mint a jogerős ítéletnek.³⁶

³⁰ MAGYARY, 1898. 139., BACSÓ Ferenc: *A polgári per szerkezete*. In: A magyar polgári per jog főbb kérdései. Állam- és Jogtudományi Intézet Tudományos Könyvtára, 3. Jogi Kiadó, Budapest, 1953. 44–56., 51., NÉVAI László: *Kereset, tárgyalás és ítélet a magyar törvénykezési reform után*. Polgári Eljárásjogi Füzetek V. Budapest, 1974. 70., KISS Daisy et. al.: *Magyar Polgári Perjog I.* Ligatura Kiadó, Budapest, 1997. 341.

³¹ 1868. évi LIV.t.c.z. 64. §, 1911. évi I. tc. 129. §.

³² Pp. 315. § (1) bek.

³³ Külön vizsgálatot érdemel a Pp. 318. § (1) bekezdésében meghatározott megoldás. A közjegyző hívja fel végzésben a jogosultat (felperest), a jogkövetkezményt azonban a hiánypótlást határidőn belül nem teljesítő jogosulttal (felperessel) szemben már a bíróság alkalmazza. Talán tisztább helyzetet teremtené, ha a jogkövetkezményt is ugyanaz a jogalkalmazó hatóság alkalmazná, mint amely a hiánypótlási kötelezettséget előírta.

³⁴ Fmhtv. 22. §, Pp. 315. § (5) bek.

³⁵ Fmhtv. 27. § (3) bek., Pp. 315. § (5) bek.

³⁶ Fmhtv. 36. § (1) bek.

A fizetési meghagyás benyújtásának, kézbesítésének és jogerőre emelkedésének tehát ugyanolyan joghatása van, mint a keresetlevélnek, de – formailag – mégsem ugyanaz, mint a keresetlevél. Ebből következően a Pp. 121. § (1) bekezdés első tagmondata szerinti rendelkezés – tényleges keresetlevél hiányában – nem lehet irányadó a fizetési meghagyásos eljárásból perré alakuló eljárásra.³⁷

A jogalkotó a Pp. 121. § (1) bek. első tagmondata hatályon kívül helyezése helyett megfelelően átalakíthatja/módosíthatja azt. Ez a szabályozási technika szerencsés megoldás lehet, ha a jogalkotóban már kialakult egy dogmatikailag megalapozott koncepció az új, megalkotandó jogszabály és a régi törvény korábbi előírásai között. Ha a konkrét jogszabály több elemében is módosításra szorul, és a jogalkotó teljesen új elképzelést kíván megvalósítani, vélhetően új törvény megalkotása mellett fog lándzsát törni. A hatályos Pp. 121. § (1) bek. első mondatának módosítása a törvényt átfogó átalakítása mellett új Pp. megalkotásával is együtt járhat.

A második javaslat a hatályos Pp. 121. § (1) bek. első tagmondata helyett: „A pert keresetlevéllel kell megindítani, de keresetlevél bíróságra történő benyújtása csak feltételes perindítást jelent”. A jogszabályhely az előzőhöz képest differenciáltabb megfogalmazása egyúttal több kérdésben való állásfoglalást is kifejez:

a, egyrészt, a keresetlevél bíróságra való benyújtása nem jelent „automatikus perindítást”;

b, másrészt, a keresetlevél benyújtását követően fennállhatnak olyan körülmények (perakadályok) vagy hiányozhatnak olyan feltételek (perelőfeltételek), amelyek a keresetlevél alperessel való közlését nem teszik lehetővé (Pp. 130. §);

c, harmadrészt a „per” és az „eljárás” fogalomegymással nem feltétlenül megegyező jelentését.

A keresetlevél tartalmi követelményei között lényegesek a jogszabály által előírt elemek (Pp. 121. § (1) bek. a.-e., → Pp. 130. § (1) bek.), amelyeket a keresetlevélnek tartalmaznia kell (objektív feltételek), ugyanakkor nem hagyhatóak figyelmen kívül a felek szándéka, akarata (rendelkezési joga) által meghatározottak körülmények sem (szubjektív elemek). A keresetlevél benyújtása után felperes elképzelése megváltozhat, és az eljárás további folytatásához – különböző okok folytán – már nem feltétlenül fűződik érdeke. A fél elhatározásától függetlenül a keresetlevél is szenvedhet azonban olyan ténylegesen fennálló hiányosságban, vagy létezhet a jogérvényesítés útjában álló olyan akadály is, amely kizárja a keresetlevél alapján a tárgyalás kitűzését. A perakadályokat (perelőfeltételek hiányát) a Pp. 130. §-ában (157. § a.-ban) foglalt előírások határozzák meg. Miként csoportosíthatóak a Pp. 130. § (1) bek. a.,-j. pontjaiban a „perindítást” megakadályozó esetkörök?

a, Azok az okok, amelyek esetében a keresetlevél hiányossága még orvosolható /joghatóság hiánya (a.), hatáskör, illetékesség hiánya (b.), a pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie (c.), a félnek nincs perbeli jogképessége (e.), a felperes azon személyeket, akiknek perben állása kötelező, bírói felhívás ellenére nem vonta perbe (g.pont második fordulat), a felperes követelése idő előtti (f. pont első fordulat), külön jogszabály a keresetindításra határidőt állapít meg, ezt a felperes elmulasztja, de igazolási kérelmet terjeszt elő, amelynek a bíróság helyt ad (h. pont egy része), a keresetlevél hiányának pótlása, ha a fél személyesen vagy jogi képviselővel jár el (i. j.);

b, A keresetlevél alperes részére való kézbesítését azok az okok akadályozzák meg, amelyek utóbb már nem pótolhatóak / a *res indicata* kizárja ugyanabból a ténybeli alaphoz származó ugyanazon jog iránt ugyanazon felek között az ismételt jogérvényesítést vagy ugyanazon felek

³⁷ A fizetési meghagyással szembeni ellentmondás folytán perré alakuló eljárásban a felperes – a közjegyző erre vonatkozó Pp. 318. § (1) bek. szerinti felhívása alapján – benyújt a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmen felül „keresetet” is. A fizetési meghagyásos eljárás sajátos „kétfokozatú” jellege miatt a fizetési meghagyással szembeni ellentmondás folytán perré alakuló eljárásban ez az eljárási szakasz azonban nem a „keresetlevél beadásával” (Pp. 121. § (1) bek. első tagmondat) egyidőben következik be, hanem a „keresetlevél ellenérdekű féllel való közlését” (Pp. 128. §) követően.

között per már folyamatban van (d.), a felperes olyan igényt kíván érvényesíteni, amely bíróság előtt nem érvényesíthető (f. pont második fordulat), meghatározott személyek perben állása kötelező, és nem az a személy indítja a pert, akit erre a jogszabály felhatalmaz (g. pont első fordulat), külön jogszabály a keresetindításra határidőt állapít meg, ezt a felperes elmulasztja, és igazolási kérelmet sem terjeszt elő, vagy azt a bíróság elutasítja (h.)/.

A keresetlevél joghatóság hiánya miatti elutasítása ideiglenes akadályt, késleltetett jogérvényesítést jelent, hiszen az igényérvényesítő fél a keresetlevelet a jogvita elbírálására joghatósággal rendelkező állam bíróságához a későbbiekben is benyújthatja. A hatáskör és illetékesség hiánya esetében nem állnak rendelkezésre megfelelő adatok a keresetlevél elbírálására hatáskörrel és/vagy illetékes rendelkező bírósághoz (hatósághoz) való áttételére (Pp. 129. §). Ekkor is hasonló a helyzet – a kérelem érvényesíthetőségének provizórikus jellege miatt – a joghatóság hiánya esetkérehez, mert a keresetlevél a későbbiekben a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság (jogalkalmazó hatóság) előtt már érvényesíthető.

A Pp. 130. §-ban meghatározott elutasítási okok egy részében lehetséges a felperesi keresetlevél hiányosságainak pótlása, a másik csoportjában viszont nem. A felperes rendelkezési joga alapvetően határozza meg a keresetlevél benyújtásával kezdeményezett polgári (peres) eljárást. A felperes bizonyára azért terjeszt elő keresetlevelet, mert jogát (igényét) bíróság előtt kívánja érvényesíteni. Ha a keresetlevél hiányos, a jogérvényesítéshez (igényérvényesítéshez) a kérelem hiányosságainak kiküszöbölése elengedhetetlenül szükséges. Azon keresetlevél elutasítási okoknál azonban, amelyeknél a bíróság köteles elutasítani a keresetlevelet, a keresetlevél bíróságra történő előterjesztése nem jelent perindítást. A keresetlevél elutasítási okok e típusa szerint a fél jogérvényesítés (igényérvényesítés) iránt töretlen rendelkezési joga is kevés ahhoz, hogy a keresetlevél a kiváltsa a perindítás joghatását. Ez a típusú keresetlevél utóbb már nem válhat alkalmassá arra, hogy „idézőlevél”-ként hívja fel alperest a per első tárgyalásán való megjelenésre. A Pp. 121. § (1) bek. első tagmondatának fentiek szerinti megfogalmazása talán megfelelően kifejezhetné a „két típusú” keresetlevél közötti különbséget.

Harmadik változata lehet a Pp. 121. § (1) bekezdés első tagmondatának megváltoztatására a következő szabály: „Az eljárást keresetlevéllel kell megindítani”. Az új szabályozás ennek következtében egyértelműen hangsúlyozná a polgári (peres) „eljárás” és a polgári „per” kezdete különböző időpontban való bekövetkezését. A módosítás alapján a keresetlevél benyújtása pillanatában az eljárás megindul, de a jogszabály ugyanakkor nem foglal állást a perindítás kérdésében. A Pp. módosítások a törvénynek ezt a részét nem érintették, az „osztott” tárgyalási rend helyett a hatályos Pp.-ben az „egységes” tárgyalási rend mindeközéig megmaradt. Az „egységes” tárgyalási rend alapján az eljárás is egységes folyamat marad.

a, Az „egységes” tárgyalási rend nem feltétlenül engedi meg a „keresetindítás” (keresetlevél bíróságra való benyújtása) és a „perindítás” kifejezések (Pp. 121. § (1) bek. első tagmondata szerint) egymástól való megkülönböztetését. A Pp. 130. § (1) bek. d., pontja szerint a Pp. 128. § értelmében a per akkor van folyamatban, ha a keresetlevél alperes részére történő kézbesítése megtörtént. A per folyamatban léte feltételezi a perindítás hatályainak beállítását. Ennek következtében az „eljárás” (felperes → bíróság, valamint a felperes → bíróság ← alperes közötti kapcsolat – szélesebb jelentés) és a „per” (felperes → bíróság ← alperes közötti kapcsolat – szűkebb tartomány) meghatározások – helytelenül – azonos tartalommal is megjelenhetnek a törvény szövegében.

b, Az egységes tárgyalási rend³⁸ bevezetése hazánkban nem járt a fogalmak („keresetindítás”, „perindítás”, „per megindítása”, „perindítás hatályainak beállása”) egymástól elkülöníthető

³⁸ „A szocialista eljárásjogi elmélet [...] az egységes per és egységes tárgyalás álláspontját teszi magáévá. E szerint a felfogás szerint a polgári peres eljárás egységes folyamat”. A perben „[...] perindítási szakasz, tárgyalás-előkészítési szakasz, tár-

artikulálásával, differenciált meghatározásával. A „keresetindítás” – a hatályos Pp. fogalomhasználatára szerint – a „per megindításával” szinonim,³⁹ szemben a hivatkozott bírósági határozatok és a jogirodalom egy része álláspontjával, amelyekben egyenértékű egymással a „per megindítása”⁴⁰ és a „perindítás hatályainak beállása”.

c, A keresetlevél bíróságra történő benyújtásának különböző anyagi jogi és eljárásjogi joghatásai a Pp. 130. §-a alkalmazásától függően provizórikus jelleget ölthetnek, hiszen nem biztos, hogy a perindítás joghatásai később be fogják majd állni (létrejön-e a per). A per megindul a keresetlevél bíróságra történő benyújtásával (Pp. 121. § (1) bek.) de a per csak később jön létre (128. §):⁴¹ egy folyamat kezdete vajon eshet-e két különböző időpontra?

d, A keresetlevél bíróságra való benyújtásakor csak a felperes és a bíróság között áll fenn eljárásjogi kapcsolat. A polgári per „hagyományos” fogalmához rendszerint hozzátartozik az ellentétes érdekű felek közötti jogvita, érdekellentét (*contradictum*) fennállása, amely az eljárás ezen szakaszában még hiányzik, mert az alperes még nem résztvevője az eljárásnak, alperes nélkül tehát nincs per.

e, A hazai, hatályos Pp. – az egységes eljárás elvéből kiindulva – a keresetlevél bíróságra való benyújtását a polgári „per” és a polgári (peres) „eljárás” kezdeteként határozza meg, amely jogalkalmazási szempontjából több következtetlenséghez is vezet/pl. felperes keresettől való elállása a perindítás hatályának beállása előtt (eljárás már folyamatban van) → a per a törvény szerint ekkor még nem szüntethető meg (per még nem jött létre); a Pp. 130. § alkalmazásakor a keresetlevél kézbesítése az alperesnek (Pp. 130. § (2) bek.), aki az eljárás folyamatban léteiről nem tud/.

Ebben a pontban vázolt törvényszöveg-módosítási ötletek, elképzelések talán előmozdítják a törvény szerinti fogalmak egzakt, jól elkülöníthető definiálását. A három vázolt javaslat ezért azt a célt hivatott szolgálni, hogy a jogalkotó ebben a kérdéskörben vizsgálja meg a lehetőségét a dogmatikailag helyes, megalapozott és koherens jogi szabályozáskialakításának.

JÓZSEF LUGOSI

Possible versions to modify the first clause of the Paragraph (1) Section 121 of the Code of Civil Procedure (CCP) – attempt for codification

(Summary)

According to the first clause of the Paragraph (1) Section 121 of the current Hungarian Code of Civil Procedure: „The lawsuit shall be started by a statement of complaint.” The provisions of the referred law need to be modified for several reasons:

First, our previous laws of procedure did not contain such provision and this specification of the law has been based on ideological grounds since the creation of the CCP in 1952;

gyalási szakasz és határozathozatali szakasz” különböztethető meg SZILBEREKY Jenő: *A polgári eljárás funkciója és hatékonysága*. KJK Budapest, 1977. 238.

³⁹ 4/2003. PJH VI.2.: „A keresetlevélnek bírósághoz történő benyújtása nem perbeli cselekmény”. ↔ „A kereset a legelső percselekmény. Ez az a perjogi aktus, amellyel a konkrét polgári per megindul, és amely nélkül polgári perről gyakorlatilag szó sem lehet” (NOVÁK István: *A kereset a polgári perben*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 1966. 14.). Ugyanezt az utóbbi álláspontot képviseli: BACSÓ et al., 1959. 203.

⁴⁰ „A keresetlevél a keresetet (Pp. 121. § (1) bekezdés *a*) és *a*) pont) és a per megindításához szükséges más adatokat (Pp. 121. § (1) bekezdés *b*), *b*) és *d*) pont) tartalmazó beadvány.” (4/2003. PJH VI.2.)

⁴¹ A polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása IX. Fejezet – A tárgyalás (133-162. §)

Second, according to the law, the trial begins, once the statement of claim is submitted to the court, so the boundary (caesura) disappears compared to that phase of that procedure when the court has already delivered the statement of complain to the defendant (the jurisdictions for litigation have already been set);

Third, even the specification of the law does not take into account the fact that several reasons might exclude the start of the litigations after submitting the statement of claim to the court.

It is by outlining *de lege ferenda* proposals as solutions that the study is trying to help the legislature/legislator find a remedy to the reported problem.